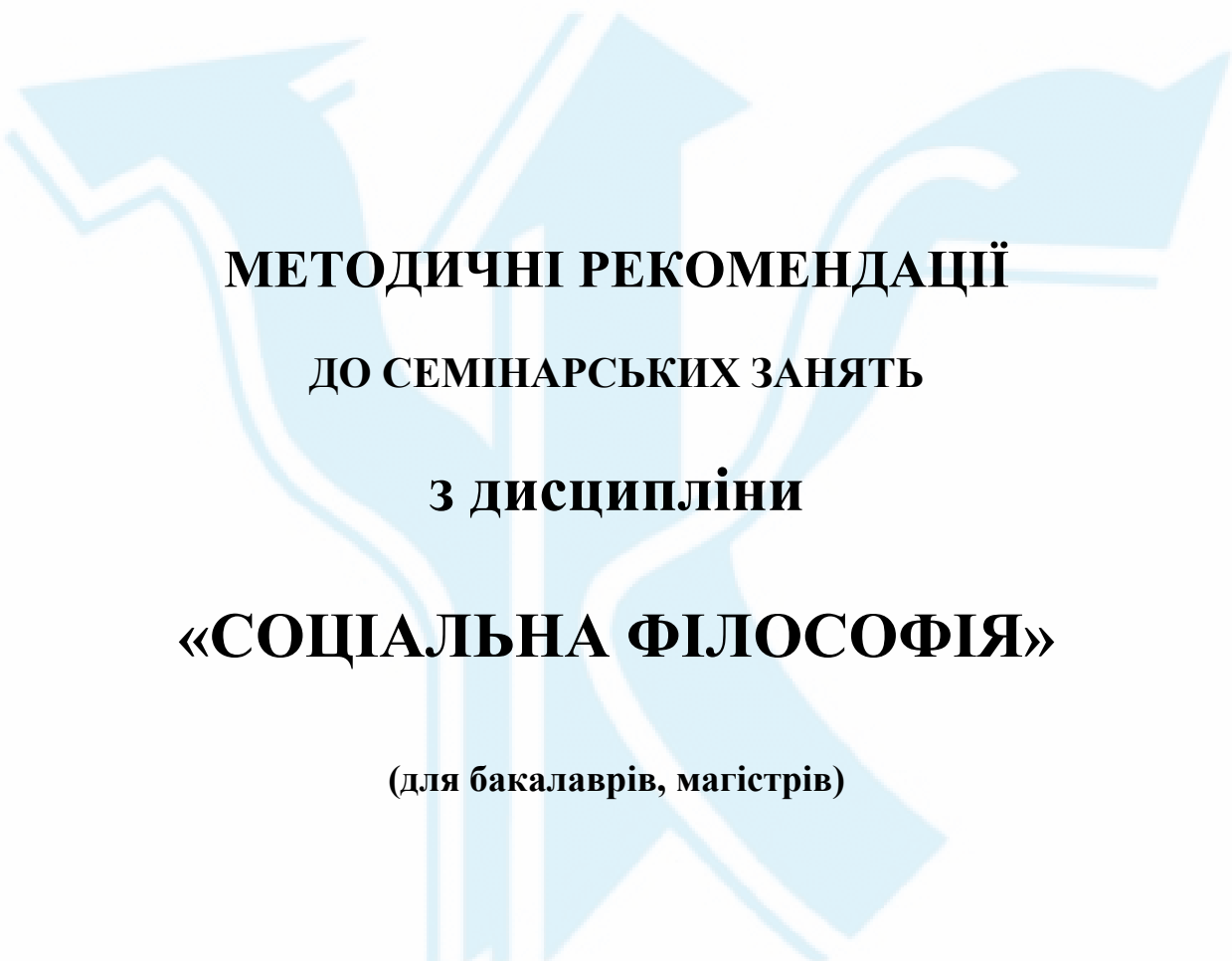

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ
«СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ»
(для бакалаврів, магістрів)**

МАУП

Київ – 2016

Підготовлено завідувачем кафедри філософії Ю.О.Мелковим

Затверджено на засіданні кафедри філософії
(протокол № 9 від 21 квітня 2016 р.)

Схвалено Вченою радою Українсько-Азербайджанського Інституту соціальних наук і самоврядування Г.А.Алієва МАУП (протокол № 9 від 29 квітня 2016 р.)

Мелков Ю. О.

Методичні рекомендації до семінарських занять з дисципліни «Соціальна філософія» (для бакалаврів, магістрів). – К. : МАУП, 2016. – 14 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, план семінарських занять з дисципліни «Соціальна філософія», методичні вказівки, основні питання та питання для обговорення, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2016

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Соціальна природа людини становить собою предмет осмислення з боку філософської думки ще з часів античності. Становлення та розвиток соціології та споріднених з нею суспільно-гуманітарних дисциплін, що розпочалися в ХІХ ст., не позбавили філософію соціального аспекту її розвідок, але додали до нього новий вимір, пов'язаний з актуалізацією рефлексії та критичного відтворення здобутків відповідних наук.

Соціальна філософія як одна з провідних галузей філософського знання покликана розкрити ціннісні орієнтації суспільства та людини, визначити сутність і тенденції розвитку суспільства як складної системи, що саморозвивається, встановити статус людської особистості у складній структурі соціальних відносин, дослідити сенс і призначення історії, сутність прогресу та його критеріїв, а також сприяти розв'язанню інших актуальних світоглядних питань, пов'язаних із глобальними суспільними проблемами сучасності.

Метою та завданням дисципліни «Соціальна філософія», відповідно до вимог закону України «Про вищу освіту», є:

- формування у студентів теоретичного образу світу на основі сучасних вітчизняних та зарубіжних соціально-філософських підходів, концепцій, ідей,
- ознайомлення студентів з понятійно-категоріальним апаратом і з основними дефініціями та концепціями соціальної філософії,
- формування та вдосконалення в студентів навичок використання законів і категорій соціальної філософії для фундаменталізації професійних знань і для подальшого розвитку творчого мислення.

Під час вивчення дисципліни «Соціальна філософія» значну увагу приділено як знайомству з основними ідеями та працями відомих дослідників філософських підвалин існування та розвитку людського суспільства, таких як Іммануїл Кант, Карл Маркс, Макс Вебер, Освальд Шпенглер, Микола Бердяєв, Карл Ясперс, Хосе Ортега-і-Гассет, Карл Поппер, Юрген Габермас, Жан Бодрійяр, Олександр Зинов'єв та ін., – так і вивченню в дзеркалі соціальної філософії основних проблем сучасності, які постають сьогодні перед світовою думкою.

Проблематика соціальної філософії виявляється тісно спорідненою з іншими філософськими дисциплінами, близькими до неї як за предметом, так і у методологічному відношенні. Зокрема, простежується взаємозв'язок соціальної філософії з такими галузями філософського знання як: онтологія, гносеологія, філософська антропологія, філософія історії, філософія політики, філософія культури, філософія техніки, філософія права, екологічна філософія тощо.

Під час вивчення дисципліни «Соціальна філософія» велике значення приділяється проведенню семінарських занять, які є ефективною формою організації навчальних занять і з якими органічно поєднуються лекції.

Семінар (від лат. *seminarium* – буквально «розсадник», у переносному сенсі «школа») – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді доповідей, повідомлень, рефератів, дискусій тощо.

Основними дидактичними цілями проведення таких занять, відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту», є:

- поглиблення та закріплення знань студентів з курсу «Соціальна філософія», набутих під час лекцій та у процесі вивчення тем, що виносяться на самостійне опрацювання: за першоджерелами, за критичною літературою тощо;
- колективне творче обговорення найбільш складних питань курсу «Соціальна філософія», самостійне вивчення наукової та методичної літератури, формування у студентів навичок самоосвіти;
- оволодіння студентами методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються, та формування умінь і навичок щодо здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності, зокрема процесу пізнання.

Семінарські заняття виконують такі основні функції:

- навчальну – поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару;
- розвивальну – розвиток логічного мислення студентів, набуття ними вмінь працювати з різними літературними джерелами, формування вмінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо;
- виховну – виховання студентів як майбутніх учених і дослідників, прищеплення під час вивчення дисципліни «Соціальна філософія» до самостійних наукових досліджень із фаху, формування культури вченого та наукового етосу;
- діагностично-корекційну – контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання.

У ході семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницького пізнання. Семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними та із самостійною роботою студентів.

Характерною особливістю семінару як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;

- вільне висловлювання власної думки під час обговорення семінарських питань і тем;
- потреба в тому, щоби бути підготовленим до розгляду відповідних питань і обізнаним у темах, що розглядаються й обговорюються на занятті.

У процесі вивчення дисципліни «Соціальна філософія» застосовуються наступні *форми проведення семінарських занять*:

- семінари класичного типу, під час яких розгляд винесених на заняття питань теми відбувається у вигляді окремих доповідей студентів із подальшими запитаннями та обговорення всіма учасниками семінару;
- семінари у формі «доповідь – контрдоповідь», під час якого на окреме винесене на розгляд питання з теми курсу робиться дві доповіді, що презентують протилежні точки зору щодо даної проблеми;
- семінари-бесіди – найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичного спілкування, під час якого студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення, як-от: «Чому...?», «Як Ви вважаєте...?», «Чим можна пояснити...?» тощо;
- «круглі столи» у вигляді колективної дискусії є вищим рівнем евристичної бесіди; найбільш поширена й ефективна форма його проведення передбачає висловлення всіх студентів із приводу кожного питання, що розглядається: дебати й обмін думками між усіма учасниками привчають студентів самостійно мислити, сприяють розвитку аналітичних навичок, розвивають здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватної оцінки себе та увазі й повазі до думок інших.

Методика підготовки до семінарського заняття передбачає поступову реалізацію наступних етапів роботи над темою семінару:

- студент має проаналізувати тему заняття та основні питання, а також питання, що винесені на обговорення;
- студент опрацьовує рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу – як із наведеного до кожної теми списку джерел, так і, за бажанням, використовуючи додаткові релевантні джерела, що знайдені самостійно; при цьому обов'язково потрібно конспектувати та занотовувати прочитане, виписуючи важливе для презентації аудиторії;
- студент стисло і точно формулює свою думку з кожного питання й у тезовій або розгорнутій формі готується викладати й обґрунтовувати власні міркування;
- якщо під час підготовки до семінарського заняття виникають певні питання, їх слід записати та звернутися за консультацією до викладача.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Суспільство в дзеркалі філософського осмислення

Тема 1. Соціально-філософські погляди мислителів Стародавнього Сходу. Соціально-філософські ідеї Античності, Середньовіччя, Відродження, Нового Часу, Просвітництва

Методичні вказівки

Соціально-філософські ідеї давнього Сходу (буддизм, конфуціанство, даосизм). Особливості соціальної філософії античної Греції. Ідеальна держава Платона та політичні погляди Аристотеля. Теологічні уявлення про Космос, людину та суспільство за доби Середньовіччя. Соціальна філософія доби Відродження (Н. Макіавеллі). Соціально-утопічні ідеї Відродження та Нового часу. Теорія суспільного договору та природного права (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо).

Основні питання

1. Буддизм – соціальний та релігійний феномен.
2. Система соціальних поглядів Лао-цзи.
3. Конфуціанство як основа суспільного устрою Китаю.
4. Суспільне благо й ідеальна держава в філософії Платона («Держава», «Закони»).
5. Основні ідеї «Політики» Аристотеля.
6. Історія божественна й історія земна в концепції Аврелія Августина («Град Божий»).
7. Соціальні закономірності і політичні цінності в книзі «Государ» Ніколо Макіавеллі.
8. Соціальна утопія Томаса Мора («Утопія») та Томазо Кампанелли («Місто сонця»).
9. Теорія природних прав і суспільного договору Томаса Гоббса («Левіафан»).
10. Соціальна філософія Жан-Жака Руссо.

Питання для обговорення

1. Чи можлива, на вашу думку, побудова «ідеального суспільства»?
2. Яке значення мають в історії філософії соціальні утопії?
3. В чому полягає сутність поняття «суспільного договору»?

Література [1, 3, 4, 12, 13, 24, 28, 34, 53, 81, 84]

Тема 2. Соціально-філософські погляди українських мислителів

Методичні вказівки

Проблема людини у філософських роздумах Г. С. Сковороди. Ідея «сродної» праці. Проблема звільнення людини і нації у творах мислителів Кирило-Мефодіївського братства (Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова). Київська релігійно-філософська школа. Розробка ідеї суспільного прогресу у творчості українських соціал-демократів (І. Франка, М. Драгоманова, Л. Українки, М. Грушевського, В. Винниченка та ін.). «Руський космізм» та його українські представники. Ідеї В. І. Вернадського про ноосферу. Марксизм і російсько-українська соціально-філософська традиція. Розвиток соціальної філософії на вітчизняних теренах у другій половині ХХ ст. (П. В. Копнін, Т. В. Ящук, А. В. Єрмоленко та ін.). Ідейні підвалини буття пострадянського суспільства.

Основні питання

1. Соціально-філософські погляди Григорія Сковороди.
2. Соціально-філософські погляди Тараса Шевченка.
3. Соціально-філософські погляди Івана Франка.
4. В. І. Вернадський як соціальний мислитель
5. Соціально-філософська думка України другої половини ХХ ст.
6. Основні проблеми соціальної філософії сьогоденної України.

Питання для обговорення

1. В чому ви вбачаєте особливість соціально-філософської думки України?
2. Якими є основні соціально-політичні ідеї Кирило-Мефодіївського товариства?
3. Що визначає, на вашу думку, сучасний розвиток української соціальної філософії?

Література [1, 2, 6, 12, 15, 25, 32, 47, 60, 80, 88, 94]

Тема 3. Соціально-філософські ідеї ХІХ–ХХ століття

Методичні вказівки

Німецька класична філософія (І. Кант, Г. Гегель, Л. Фейєрбах). Соціальний утопізм ХVІІІ–ХІХ ст. (К. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуєн). Марксизм і теорія історичного матеріалізму. Російсько-українська соціально-філософська традиція. Екзистенціалізм (М. Гайдеггер, К. Ясперс). Соціальна філософія Е. Дюркгейма: поняття соціальної норми та аномії. М. Вебер:

класифікація видів соціальної дії. Теорія соціальних систем (Т. Парсонс, Н. Луман). Плюралістичні концепції суспільного розвитку (М. Данилевський, О. Шпенглер, С. Хантінгтон). Релігійно-містичні концепції суспільства (В. Соловйов, П. Флоренський, М. Бердяєв, П. Тейяр де Шарден). Елітарне та масове суспільство (Х. Ортега-і-Гассет).

Основні питання

1. Соціально-філософські ідеї німецької класичної філософії та їх вплив на розвиток соціальної думки ХІХ–ХХ ст.
2. Роль розподілу праці у розвитку суспільства, в соціально-філософській концепції Еміля Дюркгейма.
3. Теорія соціальної стратифікації Пітріма Сорокіна («Соціальна стратифікація й мобільність»).
4. Традиційне й капіталістичне суспільство у концепції Макса Вебера («Протестантська етика й дух капіталізму»).
5. Поняття «ідеології» та утопічний тип мислення, за Карлом Мангеймом («Ідеологія та утопія»).
6. Критика історизму Карлом Поппером («Відкрите суспільство і його вороги»).
7. Конструювання соціальної реальності в неофрейдистській концепції Еріха Фромма («Мати чи бути»).
8. Явище Постмодерну: основні характеристики, за Жан-Франсуа Ліотаром («Стан Постмодерну»).
9. Концепція Постіндустріального суспільства Елвіна Тоффлера («Футурошок»).
10. Теорія «симулякрів» Жана Бодрійяра («Символічний обмін і смерть»).
11. Теорія гри Йогана Гейзінга («Номо Ludens»).
12. Теорія влади Мішеля Фуко («Наглядати й карати»).
13. Концепція «конфлікту цивілізацій» Семюеля Хантінгтона («Зіткнення цивілізацій»).

Питання для обговорення

1. В чому полягає сутність «історизму» та чи є виправданою його критика?
2. Які, на вашу думку, основні філософські концепції ХХ ст.?
3. Що означають поняття «постмодерну» та «постіндустріального суспільства»?

Література [11, 19, 29, 30, 34, 36, 36, 40, 48, 54, 55, 68, 89, 91, 99]

Змістовий модуль 2. Актуальні проблеми соціуму ХХ–ХХІ століть

Тема 4. Соціально-філософські проблеми розвитку сучасної техніки

Методичні вказівки

Філософія техніки та її зв'язок з соціальною філософією. Поняття техніки та її значення в сучасному житті суспільства. Критика техніки з боку філософії екзистенціалізму (М. Гайдеггер). Людина та машина. Теорії індустріального, постіндустріального та інформаційного суспільства. Долі техногенної цивілізації. Становлення та розвиток комп'ютерної техніки в сучасному світі та викликані ним світоглядно-філософські проблеми буття сьогоденного суспільства. Феномен інформації. Інформаційні технології та основні ідеї віртуалістики як новітньої трансдисциплінарної дослідницької програми. Постіндустріалізм, постмодерн і постнекласика: зміст і співвідношення філософських концепцій.

Основні питання

1. Становлення та розвиток комп'ютерної техніки в сучасному світі та викликані ним світоглядно-філософські проблеми буття сьогоденного суспільства.
2. Віртуальна реальність як соціальна проблема.
3. Світоглядно-ціннісні підвалини інформаційного суспільства.

Питання для обговорення

1. Як ви розумієте поняття «техніка»?
2. Чи згодні ви з думкою, що техніка може вирішувати лише ті проблеми, які сама і породжує?
3. В чому полягає специфіка буття суспільства в умовах комп'ютеризації та інформатизації?

Література [11, 33, 56, 57, 61, 65, 78, 89, 98]

Тема 5. Соціальні цінності в сучасному світі

Методичні вказівки

Поняття цінності. Соціальна природа цінностей. Різноманіття та конфлікт цінностей. Ієрархія суспільних цінностей. Універсальні та партикулярні цінності. Етос і мораль у сучасному суспільстві. Норми та девіації у соціальній поведінці. Проблема суспільного ідеалу: історія та сучасність. Ідеали та ідеологія. Ідейні підвалини буття пострадянського суспільства. Проблема ціннісної нейтральності та етичної відповідальності соціального пізнання.

Основні підвалини наукового етосу за Р. Мертоном. Ціннісна завантаженість наукового дослідження в постнекласичній науці.

Основні питання

1. Суспільство споживання: теорія та практика.
2. Самоорганізація суспільства та соціальних цінностей.
3. «Добро» та «зло» в сучасному суспільстві.
4. Універсальні та партикулярні цінності: ієрархія чи опозиція?
5. Ціннісна «нейтральність» і ціннісна «завантаженість» сучасної науки.

Питання для обговорення

1. Як можна визначити поняття «цінності»?
2. Якими ви бачите ціннісні підвалини буття суспільства?
3. В чому полягає феномен ієрархії суспільних цінностей?

Література [29, 32, 41, 46, 66, 69, 74, 79, 83, 94]

Тема 6. Глобалізація: Pro et Contra

Методичні вказівки

Глобалізація як реальність соціального буття людства XXI століття. Єдність та множинність соціуму в сучасному світі. Політичні, економічні, культурні аспекти глобалізації. Сутність кризи сучасної цивілізації. Тенденції вестернізації та ізоляціонізму. Сталий розвиток як соціальна проблема. Основні перспективи розвитку та взаємодії наявних на сьогодні глобальних тенденцій. Рух антиглобалізму та альтер-мондіалізація.

Основні питання

1. Глобалізація як реальність соціального буття людства XXI століття.
2. Сучасна цивілізація: «криза», «катастрофа», чи «сталий розвиток»?
3. Єдність і множинність людської культури сьогодні.
4. Феномен «глокалізації».
5. Альтернативні форми глобалізації.

Питання для обговорення

1. Чи можна, на вашу думку, казати сьогодні про єдність суспільства у світовому вимірі?
2. Як ви розумієте «альтернативну глобалізацію»?
3. Що таке «сталий розвиток» і чи є він можливим?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Андрущенко В. П. Історія соціальної філософії. – К., 2000.
2. Андрущенко В. П. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – К.: Генеза, 2006.
3. Аристотель. Политика // Соч. : В 4-х т. – М., 1984. – Т. 4.
4. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. – М., 1993.
5. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М., 1991.
6. Бердяев Н. Смысл истории. – М., 1990.
7. Бердяев Н. Философия свободного духа. – М., 1994.
8. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. – Екатеринбург, 2000.
9. Бубер М. Я и Ты. – М., 1993.
10. Булгаков С. Философия хозяйства. – М., 1990.
11. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму : Пер. з нім. – К.: Основи, 1994.
12. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. – М., 1991.
13. Гегель Г. В. Ф. Философия права. – М., 1990.
14. Гобзов И. А. Введение в философию истории. – М., 1999.
15. Губерський Л. В., Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Культура. Ідеологія. Особистість : Методолого-світоглядний аналіз. – К., 2005.
16. Губман Б. Л. Смысл истории: Очерки современных западных концепций. – М., 1991.
17. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М., 1985.
18. Гуревич П. С. Куда идешь, человек? – М., 1991.
19. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М., 1991.
20. Зиновьев А. А. На пути к сверхобществу. – М., 2000.
21. Ивин А. А. Социальная философия. Учебник для бакалавров. – М., 2013.
22. Йонас Г. Принцип відповідальності. – К., 2001.
23. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. – М., 1990.
24. Кант И. К вечному миру // Собр. соч., т. 7. – М., 1994.
25. Кисельов М. М., Канак Ф. М. Національне буття серед екологічних реалій. – К., 2000.
26. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.

27. Лукач Д. К онтологии общественного бытия: Прологомены. – М., 1991.
28. Макиавелли Н. Государь. – М., 1990.
29. Манхейм К. Идеология и утопия. – М., 1994.
30. Маркузе Г. Одномерный человек. – М., 1994.
31. Маркс К. Предисловие «К критике политической экономии» / Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. – М., 1959. – Т. 13.
32. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. : 2-е изд. – М., 1974. – Т. 42.
33. Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986.
34. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. – М., 1991.
35. Платон. Государство // Соч.: В 4 т. – М., 1994. – Т. 3.
36. Поппер К. Открытое общество и его враги : В 2 тт. – М., 1992.
37. Поппер К. Нищета историцизма // Вопросы философии. 1992. № 8.
38. Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
39. Рассел Б. История западной философии: В 2 т. – Новосибирск, 1994.
40. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
41. Сен-Симон К. Отрывки // Утопический социализм. Хрестоматия. – М., 1982.
42. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. – М., 1992.
43. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
44. Тойнби А. Дж. Постижение истории. – М., 1991.
45. Франк С. Л. Духовные основы общества. – М., 1992.
46. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
47. Франко І. Я. Що таке поступ? // Збір. творів: у 50-ти т. – К., 1986. – Т. 45.
48. Фромм Э. Иметь или быть? – М., 1990.
49. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. – М., 2010.
50. Шелер М. Положение человека в космосе // Избранные произведения. – М., 1994.
51. Шпенглер О. Закат Европы. – Новосибирск: Наука, 1993.
52. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994.
53. Chomsky, N. Nuclear War and Environmental Catastrophe. – New York: Seven Stories Press, 2013.
54. Huntington, S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – N.Y. : Simon & Schuster, 2011.
55. Illich, I., Brown, J. Beyond Economics and Ecology: the Radical Thought of Ivan Illich. – Marion Boyars Publishers, 2013.
56. McLuhan, M. Fiore, Q. War and Peace in the Global Village. – Gingko Press, 2001.
57. Wallerstein, I. M. The Modern World-System. – Vol. I–IV. – University of California Press, 2011.

Додаткова

58. Андреев Д. Л. Роза мира. – М., 1991.
59. Батищев Г. С. Введение в диалектику творчества. – СПб., 1997.
60. Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. – К., 2002.
61. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. – М., 1999.
62. Бодрияр Ж. Симулякри і симуляція. – К., 2004.
63. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV–XVIII вв. Т. 3. Время мира. – М., 1992.
64. Буржуазная философская антропология XX века. – М., 1986.
65. Вригт Г. Х. Философия техники Николая Бердяева // Вопросы философии. – 1995. – № 4.
66. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
67. Дебор Г.-Э. Общество спектакля. – М., 2000.
68. Зотов А. Ф., Мельвиль Ю. К. Буржуазная философия середины XIX – начала XX века. – М., 1988.
69. Категории социальной диалектики. – Минск, 1978.
70. Культура, человек и картина мира. – М., 1987.
71. Культурный прогресс: философские проблемы. – М., 1984.
72. Культурология XX века: Антология. Философия и социология культуры. – М., 1995.
73. Красин Ю. Кризис марксизма и место марксистской традиции в истории общественной мысли // Свободная мысль. – 1993. – № 1.
74. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло»). – М., 1994.
75. Лосский Н. О. Свобода воли // Избранное. – М., 1991.
76. Мамардашвили М. К. Философия и личность // Человек. – 1994. – № 5.
77. Межуев В. М. Философия истории и историческая наука // Вопросы философии. – 1994. – № 6.
78. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд. – К., 2004.
79. Мелков Ю. А. Мера счастья и социальные идеалы // Сократ : Журнал современной философии. – 2012. – № 4.
80. Мелков Ю. А. Постсоветское общество: Новое Средневековье // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2008. – № 3.
81. Моль А. Социодинамика культуры. – М., 1973.
82. Момджян К. Х. Социум. Общество. История. – М., 1994.
83. Моральные ценности и личность. – М., 1994.
84. Мудрагей Н. С. Философия истории Дж. Вико // Вопросы философии. – 1996. – № 1.
85. Панарин А. С. Искушение глобализмом. – М., 2000.
86. Соціальна філософія: короткий енциклопедичний словник. – К.-Х., 1997.
87. Сравнительное изучение цивилизаций. Хрестоматия. (под ред. Б. С. Ерасова). – М., 1998.
88. Толстоухов А. В. Глобалізація, влада, еко-майбутнє. – К., 2004.
89. Тоффлер А. Футурошок. – СПб., 1997.
90. Фёдоров Н. Ф. Сочинения. – М., 1982.
91. Хейзинга Й. Homo ludens. Человек играющий. – СПб., 2011.

92. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. XIX век. – М., 1995.
93. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М., 1996.
94. Яценко А. И. Целеполагание и идеалы. – К., 1977.
95. Ящук Т. И. Диалектика объективного и субъективного в общественном развитии. – К., 1989.
96. Arendt, H. The Human Condition. – Chicago: University of Chicago Press, 1998.
97. Mielkov, Yu., Tolstoukhov, A., Parapan, I. The Many-Faced Democracy. – Lambert Academic Publishing, 2016.
98. Mokrosinska, D. Privacy and the Integrity of Liberal Politics: The Case of Governmental Internet Searches // Journal of Social Philosophy. – Fall 2014, Volume 45, Issue 3. – P. 369–389.
99. Žižek, S. Trouble in Paradise: From the End of History to the End of Capitalism. – Brooklyn: Melville House, 2015.

МАУП